

Patricia Pisters, hoogleraar media en cultuur, houdt vrijdag een lezing over voyeurisme in De Balie. 'We worden de hele tijd gefilmd, of het nou in de stad is of op de snelweg.'

tekst CHRISTJAN KNIJFF foto IVO VAN DER BENT

De camera kijkt met u mee

Patricia Pisters: 'Voyeurisme is niet alleen meer de blik van één persoon, het is ook politiek geworden.'

Voyeurisme is nog nooit zo makkelijk geweest, zeggen de organisatoren van de vierde editie van *Kamermans kermis*, een avond met korte films, verhalen en een lezing. Door het gebruik van sociale media kan iedereen flink rondstruinen in het leven van anderen. Maar hoe moeten degenen die bekeken worden daar eigenlijk mee omgaan? *Kamermans kermis* hoopt vrijdag met antwoorden te komen.

Eén van de sprekers is Patricia Pisters, hoogleraar media en cultuur aan de Universiteit van Amsterdam. Ze gaf jaren college over regisseur Alfred Hitchcock, die bekend staat als één van de grootste beroepsvoyeurs van de twintigste eeuw.

In haar nieuwste boek *The neuro-image* (2012) wijdt ze een hoofdstuk aan voyeurisme. De allesoverheersende trend van dit moment: surveillance, oftewel bewakingscamera's. "Dat is het nieuwe voyeurisme. Er zijn zo veel camera's die ons voortdurend bekijken. We worden de hele tijd gefilmd, of het nou in de stad is of op de snelweg."

Dat wijkt behoorlijk af van ons klassieke idee van voyeurisme.

"Het verschil is inderdaad groot. Hitchcock liet bijvoorbeeld in zijn film *Rear window* James Stewart met een verrekijker zijn bureaus bespieden. Dat deed Hitchcock bewust, want voyeurisme werd in die tijd – de jaren vijftig – aan cinema gekoppeld: dingen zien die je anders niet zou zien. Maar in die film was het verlangen vooral het verlangen van een individu. Voyeurisme is nu complexer."

Is het dan nu niet meer seksueel getint?

"In zijn oorsprong is voyeurisme puur seksueel. Het is zoals Sigmund Freud het beschreven heeft: een kind dat door het sleutelgat kijkt naar zijn ouders die de liefde bedrijven. Dat is de *primal scene* van voyeurisme en in die vorm bestaat het natuurlijk nog steeds. Maar het begrip is veelomvatter geworden."

"In die zin was het Watergateschandaal een moment van bewustwording, hoewel dat voornamelijk om geluid ging. Maar dan nog: mensen realiseerden zich dat camera's niet alleen gebruikt werden om onze privéobsessies te bestuderen, maar ze konden ons ook controleren. Dat omslagpunt zie je ook in cinema terug, met paranoïathrillers als *The conversation*, *The parallax view* en natuurlijk *All the president's men*."

Het heeft dus een andere dimensie gekregen?

"Voyeurisme is niet alleen meer de blik van één persoon, het is ook politiek geworden. We willen ons veilig voelen en daarom gebruiken we overal camera's. Tegelijkertijd roepen die camera's gevoelens op dat onze privacy geschonden wordt. Dat zijn twee belangrijke opvattingen."

En daar komt onze angst voor Big Brother vandaan.

"Er is nu niet meer één Big Brother. Het netwerk dat ons controleert, wordt steeds groter. Het zijn niet alleen camera's, maar ook geluidsapparatuur, computernetwerken, databases met onze dna-gegevens. Niemand heeft meer de controle over alle onderdelen. Daardoor is het systeem onvoorspelbaar geworden. Iedereen moet zich bewust zijn van die krachten. Vroeger was er tenminste nog één Big Brother om je eventueel tegen af te zetten."

Hoe moeten we hiermee omgaan?

"In mijn boek probeer ik aan te geven hoe je op een andere manier met deze controlemaatschappij, zoals de Franse filosoof Gilles Deleuze het noemde, kunt omgaan. Ik heb daarvoor gekeken naar filmmakers en andere kunstenaars. Sinds de jaren zeventig gaat het in Hollywood-films vaak over personen die aan 'het systeem' moeten ontsnappen, zoals in *Enemy of the state*. Of het gaat over de andere kant van het spectrum: dat we controle moeten uitoefenen om ons veilig te voelen ten opzichte van bijvoorbeeld terroristen."

"In de film *Red road* van Andrea Arnold uit 2006 krijgen we een andere blik op de controlemaatschappij. De film gaat over een vrouwelijke bewaker die voor haar werk moet omgaan met de politie."

standelijk is tegenover de mensen die ze ziet, voelt ze zich juist met hen verbonden. Natuurlijk gebeurt er iets waardoor ze betrokken raakt bij de levens van die mensen."

"De Amerikaanse kunstenaar Jill Magid heeft ook met bewakingscamera's gewerkt. In 2004 heeft zij 31 dagen in Liverpool gewoond, waar 242 camera's in de stad hingen. Magid had de bewakingsdienst zo ver gekregen dat ze haar volgden in de stad. Vervolgens stuurde ze elke dag een persoonlijke brief naar de camerabewaker waarin ze vertelde wat ze deed als de camera's haar niet konden zien, zoals in haar huis. Magid deed daarmee bewust iets anders: ze vluchtte niet, ze zocht het op en maakte het onpersoonlijke systeem persoonlijk."

Kunnen we eigenlijk nog terug? Met andere woorden: kunnen we de camera's weer van de muren schroeven, omdat het bij nader inzien toch een slecht idee was?

"Dat gaat niet wereldwijd gebeuren. Tenzij de stroom uitvalt, en dat kan natuurlijk: als we zo doorgaan, komen de ecorampen er echt wel aan. Maar ik denk dat het fenomeen niet te stoppen is."

"Daarom is het belangrijk dat we op allerlei manieren met de camera's kunnen omgaan. Dat betekent dat we niet altijd onze primitieve vecht- of vluchtreactie moeten vertonen. Soms moet dat, maar de maatschappij is zo complex geworden dat we meer strategieën nodig hebben om ermee om te gaan. Al hoop ik wel dat we ruimte houden om te experimenteren zonder dat het wordt vastgelegd. Maar misschien is dat naïef en kan dat allang niet meer."

Kamermans kermis: voyeurisme
De Balie (i.s.m. SLAA en De Optimist)
vrijdag 10 mei, 20.00 uur.